

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба рисолаи номзадии Каримова Ҳилола Қодиралиевна дар мавзуи «Тасвири бадеии воқеяяти иҷтимоӣ дар насри мустанади Ӯрун Кӯҳзод» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик). – Душанбе, 2023. – 171 саҳ.

Воқеъбаёнӣ дар осори адабӣ дар ҳама давраҳо мавриди таваҷҷуҳи суханварон қарор гирифта вобаста ба воқеаву рӯйдод ва ғояи давру замон рангу ҷилои хос зоҳир намудааст. Тавассути осори мустанад имкон дорад, ки хонанда дар бораи дирӯзу имрӯз ва фардои ҷомеа иттилоъ пайдо қунад ва ҷанбаҳои мусбату манфии ҳаводиси замонро шиносад ва дурусту воқеӣ баҳо диҳад. Дар асоси он оид ба руҳдоду муаммои даврон, роҳҳои мубориза баҳри рушди иҷтимоӣ хулоса кардан мумкин аст. Аз ибтидои солҳои ҳафтодуми қарни XX насри мустанад - ҳақиқатнигорӣ ва таҷассуми руҳу андешаи инсон дар адабиёти тоҷик мавқеи устувор қасб кард, ки Ӯрун Кӯҳзод ҳам аз шумори ҳамин гуна адибони ҷӯяндаву тозаназар буд. Таҳқиқи масъалаҳои иҷтимоии замон, хислату тинат, масъулияти инсонҳо дар ҷомеа ва нақши онҳо дар руҳдоду ҳодисаҳо дар қиссаҳои мустанади Ӯрун Кӯҳзод инъикос ёфта, муаллифашро ҳамчун нависандай таърихдону руҳшинос муаррифӣ намудааст.

Натиҷаҳои илмӣ-амалии диссертатсия метавонад дар такмили бâъзе масъалаҳои назарии насри мустанади тоҷик замина гузорад. Диссертант меъёрҳои насри мустанад, ба монанди, интихоби мавзуъ, омӯзишу маърифати он, тарҳи асар, маҳорати тасвиргароӣ ва образофариро бо диду назари тоза арзёбӣ намудааст. Зимни таълифи китобҳои дарсӣ, таҳияи воситаҳои таълим, мураттаб сохтани машғулиятҳои назариву амалии риштаи адабиётшиносӣ, рӯзноманигорӣ ва публистика метавон аз маводи таҳқиқ ба таври фаровон истифода кард.

Диссертатсияи Каримова Ҳилола Қодиралиевна бо ихтисоси илмии интихобнамудаи муаллиф комилан мувофиқат дошта, мавзузъ ва мазмуну муҳтавои он ба доираи мавзузъ ва масъалаҳои мавриди таҳқик, ки дар шиносномаи ихтисоси илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик) таъйин шудааст, комилан мувофиқат мекунад.

Каримова Ҳ.Қ. ба таҳқики тасвири бадеии воқеяяти иҷтимоӣ дар насири мустанади Ӯрун Кӯҳзод варзида, аз муқаддима, тавсифи умумии таҳқик, се боб, хулоса ва феҳрасти адабиёт фароҳам омадааст. Дар муқаддима перомуни аҳаммияту зарурати таҳқики мавзуи мавриди назар, пешинаи омӯзиши он, робитай таҳқик бо барномаҳо ва мавзуъҳои илмӣ изҳори назар намуда, ба сарчашмаҳои муҳимми марбут ба мавзузъ ишора кардааст. **Мубрамии мавзуи мавриди назар** дар он зоҳир мегардад, ки насири мустанади Ӯрун Кӯҳзод ба покизагии ахлоқи чомеа, тозагии забони модарӣ, рушди хештаншиносӣ, дӯст доштани ватан, арҷгузорӣ ба фарҳангӣ адабиёти форсу тоҷик ва корномаҳои фарзандони фарзонаи ҳалқу миллат баҳшида шуда, аз ин лиҳоз, омӯзиши масъалаи тасвири бадеии воқеяяти иҷтимоӣ дар насири мустанади ин суханвари тавону муҳим ва саривактӣ мебошад. Ба ин васила, вижагиҳои осори бадеӣ ва публисистии адиб ва ҷойгоҳи ӯ дар инкишофи насири имрӯзи тоҷик муайян карда мешавад.

Навғонии илмии таҳқик дар он зоҳир мегардад, ки зиндагинома ва осори бадеии Ӯрун Кӯҳзод ҳарчанд мавриди баррасии пажӯҳишгарони зиёд қарор гирифтааст, аммо шеваи ҳақиқатписандӣ ва воқеънигории нависанда то ҳанӯз баррасӣ нашудааст. Дар диссертатсияи Каримова Ҳ. Омӯзиши осори Ӯ.Кӯҳзод аз нуқтаи назари ҳадафи эҷодӣ, замон ва макон, ҳақиқати таърихӣ, муносибати муаллиф ба воқеаҳо ва иштироки бевоситаи ӯ дар онҳо сурат гирифтааст. Муаллиф қиссаҳои рангини нависандаро аз лиҳози мавзузъ ва муҳтаво, ҳунари нигорандагӣ, забон ва тарзи баён мавриди таҳлили ҳаматарафа қарор додааст.

Боби аввал “Инъикоси воқеяти иҷтимоӣ дар осори бадӣ” унвон гирифта, шомили се фасл аст. Зимни таҳқиқи раванди воқеии ҳаёт дар асарҳои бадӣ муаллиф изҳор медорад, ки насли мустанад фарогири муносибатҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва ҳодисаҳои ҷомеа, маънавият, ҳолати равонии инсон ва мавқеи ҷамъиятии шаҳс мебошад. Дар асарҳои мустанад рӯйдоди замон, фарҳанг, анъана, расму ойин, сиёсат ва дараҷаи маърифату маданияти даврон ифода мейбад. Диссертант инкишофи насли мустанади имрӯзи тоҷикро идомаи анъанаи насли мустанади гузашта маҳсуб дониста, дар қасби ҳусусиятҳои тоза ва рушду инкишофи он вазъи демократикунони ҷомеа ва ҳунару маҳорат, масъулиятшиносӣ ва маърифати иҷтимоии адибонро дар замони мусир муҳим арзёбӣ мекунад.

Баррасии ҷанбаҳои публицистии осори бадеии Ӯрун Кӯҳзод дар фасли дувуми боби аввал сурат гирифта, муҳаққиқ бар он назар аст, ки тамоми маҳорати нависандай асарҳои мустанад дар он зухур мейбад, ки бо таҷзияи воқеяят ва бадеяят, яъне таҷассуми ҳақиқат дар либоси бадӣ дар беҳтар гардидани рӯзгори мардум таъсиргузор бошад. Дар ҳикояҳои психологиву бадеии “Гудоз”, повестҳои “Писанддара”, “Кини Хумор”, “Андешаҳо дар танҳоӣ”, “Як рӯзи дароз, рӯзи бисёр дароз”, романи “Ҳам кӯҳи баланд, ҳам шаҳри азим”-и Ӯ.Кӯҳзод лаҳзаҳо аз ҳаёти воқеӣ, масъалаҳои доғи рӯз пешорӯи хонанда қарор гирифта, фаъолияти қаҳрамонон дар робита бо равандҳои иҷтимоӣ бозгӯ гардидааст, ки чунин шеваи баён ҷиҳати муассирии фикр, таҷассуми симои таърихии қаҳрамонон ва умуман далелнокии осори бадӣ мусоидат кардааст. Дар фасли алоҳида воқеяят ва тасвири бадеии он дар романи «Ҳайҷо» мавриди таҳлили амиқу густардаи муҳаққиқ қарор ёфта, асари мазкур аз лиҳози мавзуъ ва масъалагузорӣ, сужету типсозӣ, баҳусус, ҳолати рӯҳии образҳо, забон ва сабки баён дастоварди шоистаи эҷодии адиб маҳсуб дониста шудааст. Каримова Ҳилола таъйид мекунад, ки роман марҳалаи наверо дар фаъолияти адабии нависанда оғоз менамояд. Назару

андешаҳои баёнгардида дорои аҳамияти назарӣ дар таҳқиқи насири мусоир мебошад. Дар асари таърихии «Ҳайҷо», ки таҳқиқи адабии ҳодисаи муҳим – аз тарафи Русияи подшоҳӣ ғасб гардидани Осиёи Миёна, хосса Аморати Бухоро, тарғиби ислоҳоти тартиботи давлатӣ, зиндагонии вазнин, кӯшиши ба сӯи тамаддун ва тараққиёт кашиданӣ мамлакат инъикос шудааст, муҳаққиқ омили тақвияти ҷанбаи публистикии асарро ба ҳам овардани кулли масоили матраҳшавандӣ дар симои қаҳрамони асосӣ, зикри воқеият, баҳогузорӣ ба ҳақиқати таърихи, мансуб медонад.

Боби дуюм “Вижагиҳои мавзӯй ва жанрии насири мустанади Ӯрун Кӯҳзод” унвон дошта, дар фасли аввал мавзӯй ва муҳтавои лавҳаву мақолаҳои публистиқӣ, ки иборат аз ватандорӣ, хештаншиносӣ, ҳувияти миллӣ, донистани таърихи ҳалқи худ, пос доштани бузургони миллиат мебошад, ба риштаи таҳқиқ кашидааст. Метавон гуфт, ки бозёфтҳои муаллиф назаррас буда, кӯшиш шудааст бо таҳлили шавоҳиди фаровон марому ҳадафҳои эҷодии нависандаро матраҳ намояд. Роҳҳои пешгирий ва бартараф кардани муаммову мушкилоти рӯзгор дар фасли дувуми боби мазкур мавқеи муаллиф – ноқил дар насири мустанади нависанда баррасӣ гашта, кӯшиш шудааст, ки равишҳои муборизаи нависанда ба муқобили камбудиву носозгориҳои ҷомеа ва сарчашмаи ҷустуҷӯҳои адибро аз ҳаёти иҷтимоӣ ва маънавии ҷомеа равшан карда шавад. Ҳарчанд фасли сеюми боби сеюм “Вижагиҳои корбурди имконоти жанрӣ дар осори публистикии нависанда” номгузорӣ гардида, вале ба мавзуву муҳтавои насири мустанад, чун “ватандӯстии олий, садоқат ба идеалҳои замон, обшор гардонидани заминҳои нокорам, бемайлон баланд бардоштани ҳосили зироат, қотеъона ба роҳ андохтани саноату соҳтмон, инкишофи маданияту майшат” (с.100) мукарраран ручуъ шудааст. Шарҳи соҳтор ва васоити тасвири навиштаҳои Ӯрун Кӯҳзод ҷандон возех баён нагардидааст.

Бахши поёни рисола ба таҳқиқи “Таносуби воқеият ва бадеият дар насри мустанади Ўрун Кӯҳзод” ихтисос дорад. Мавқеи санъатҳои бадеӣ дар инъиксои воқеияти иҷтимоӣ дар осори мустанади адиб бо зикри мисолҳои пуршумор ба таҳқиқ омада, роҷеъ ба сабқу услуби баён ва хусусиятҳои корбурди санъати муболиға, тавсиф, истиора, ташбех, киноя дар маҷмуаи фелетону мақолаҳои нависанд бо номи «Ахлоқи воло, дафъи бало» мулоҳизаронӣ шудааст.

Дар 12 банди қисмати хулосаи диссертатсия маҷмуи баҳсу баррасиҳо натиҷагирий шудаанд ва гувоҳ бар онанд, ки таҳқиқ комилан илмӣ ва таҳассусӣ ба анҷом расидааст. Хулосаҳои муаллиф дақиқу мушаҳҳас ва орӣ аз умумигӯй буда, ҳар яке мудаллал ва асоснок ҳастанд. Муур ба **китобномаи** диссертатсия гувоҳи он аст, ки муҳаққиқ аз раванди таҳқиқи осори мансури адабиёти тоҷик дар замони муосир, маҳсусан насри мустанад оғоҳии амиқ дорад ва корбурди шумораи зиёди пажӯҳишот ва нақду назари мустақилонаи ў аз хусуси осори мустанади Ўрун Кӯҳзод дидгоҳи мустақилашро дар омӯзиши мавзуъ бозгӯ менамояд.

Аз ин рӯ, диссертатсияи номзадии Каримова Ҳилола Қодиралиевнаро дар мавзуи «Тасвири бадеии воқеияти иҷтимоӣ дар насри мустанади Ўрун Кӯҳзод» метавон пажӯҳиши анҷомёфта дар адабиётшиносии имрӯзи тоҷик унвон намуд, ки бо равиши хос, сабки қавии илмӣ, корбурди сарчашма ва маводи фаровони муҳимми адабиву илмӣ таълиф ёфтааст.

Дар баробари ин дастовардҳои илмӣ дар диссертатсия, ки дар умум дар 171 саҳифаро дар бар мегирад, бархе камбудиву норасоиҳое низ ба мушоҳида мерасанд, ки ба эътибор гирифтани онҳо, ба фикри мо, барои боз ҳам афзудани арзиши илмии рисолаи мавриди назар мусоидат хоҳад кард. Аз ҷумла:

1. Дар боби аввали диссертатсия дар мавриди инъикоси воқеияти иҷтимоӣ дар осори публитсистӣ ва романи таърихии “Ҳайҷо” сухан ба

миён оварда, аммо умумият ва тафовути мағҳумҳои “воқеияти иҷтимоӣ” ва “ҷанбаҳои пулитсистӣ” ба таври возехӯ равшан баён нагаштааст.

2. Масъалаи “Воқеият ва бадеият дар насири мустанад” ва “Нақши воситаҳои тасвири бадеӣ дар тасвири бадеии воқеияти иҷтимоӣ” дар боби сеюми диссертатсия ба фаслҳои алоҳида тасниф шудааст. Хуб мебуд, ки ин ду фасли кор якҷоя карда мешуд, зоро масъалаи мавриди баҳс умумӣ ба назар мерасад. Дар фасли аввали боби сеюм такрори андешаи фасли аввали боби дуюм ба мушоҳида мерасад.

3. Баъзе бобҳои рисола ҳарчанд фарогири хулосаҳои ҷудогона аст, аммо натиҷаҳо гоҳе ба сурати умум ва пароканда баён гардидаанд.

4. Баъзе истилоҳот номаънус ба назар мерасанд ва каме тааммулу андеша меҳоҳанд, аз ҷумла, вожаи “мустанад” маънои “дорои далелу мадрак; мубтаний бар санад”-ро дошта, дар ин замана калимаҳои мураккаби “мустанадсозӣ, мустанаднамо” сохта шудаанд. Аммо шакли мавриди истифодаи диссертант “мустанадият” (с. 9, 3, 41) - ҳамроҳ кардани пасванди “-ият” унсури изофа ба шумор меояд. Тавзехи ин нукта аз ҷониби донишманди тоҷик Муҳаммадҷон Шакурӣ дар китоби “Ҳар сухан ҷоеву ҳар нукта мақоме дорад” дар мисоли калими “фарқият” сурат гирифтааст. Ҳамчунин вожаҳои китобдӯстдор (с. 72), назариячиён (с.85), нақлҳои маълумотномашакл (с. 92) бо муодили дақиқ ва зеҳннишини китобдӯст, назарияпардозон ва нақлҳои иттилоотӣ иваз карда шавад.

5. Баъзан иштибоҳоти мантиқӣ ва ғалатҳои имлоиву техниқӣ ба ҷашм мерасанд, ки ислоҳ ва бартараф кардани онҳо арзишу аҳаммияти илмии корро бештар ҳоҳад кард.

Агар ба таври **хулоса** бигӯем, рисолаи илмии Каримова Ҳилола Қодиралиевна дар мавзуи «Тасвири бадеии воқеияти иҷтимоӣ дар насири мустанади Ӯрун Қӯҳзод» тадқиқоти анҷомёфта ба ҳисоб рафта, камбудихои зикршуда арзиши илмии онро кам наҳоҳанд кард.

Нашри натиҷаҳои диссертасия - автореферати диссертасия, гузоришҳои илмӣ, мақолаҳо дар мачаллаҳои дар қайди КОА номнавис шуда (7 адад) ва мачаллаву маводи кенференсияҳои сатҳи байналмилаливу чумхурӣ ба чоп расонидаи (4 адад) Каримова Ҳилола Қодирлиевна мазмуну мундариҷаи диссертасияро ба таври комил ифода намуда, аз лаёқати баланди илмии довталаби дараҷаи илмӣ гувоҳӣ медиҳанд.

Рисолаи номзадии Каримова Ҳилола Қодирлиевна дар мавзуи «Тасвири бадеии воқеияти иҷтимоӣ дар насри мустанади Ӯрун Қӯҳзод» ба талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёғти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик) мебошад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илми филология, дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров»

18.04.2023.

Бобоҷонова М.Ҳ.

Суроға: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
вилояти Суғд, шаҳри Хуҷанд, гузаргоҳи Мавлонбеков, 1.
Тел.: +(992) 92 7602141
E-mail: missmrustamova@mail.ru

Имзои М.Ҳ. Бобоҷоноваро тасдиқ меқунам:
сардори раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси МДТ «Донишгоҳи давлатии
Хуҷанд ба номи академик Б. Ғафуров»

Навruzov Э.М.

Суроға: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
вилояти Суғд, ш. Хуҷанд, гузаргоҳи Мавлонбеков, 1.
тел: +(992) 117070700
E-mail: ddhkadr@mail.ru
18.04.2023.